

зробив». Цікаво, що ця якість є більш «чоловічою», оскільки не займає значного місця серед якостей «ідеальної» дружини. Третя за вагомістю якість «ідеального» чоловіка, це життєрадісність або почуття гумору (так вважають 38,8 % респондентів). З точки зору опитаних, з таким чоловіком не сумно, він може підняти настрій дружині, він з гумором ставиться до складних життєвих обставин. Така ж частка респондентів вважає, що чоловік повинен бути розумним і вміти використовувати свої знання (38,8 %), оскільки до його рівня буде «тягнутись» і дружина, розум викликає повагу, з ним цікаво. Пряма мова однієї із респонденток: «розумний чоловік знає як побудувати дім, заробити гроші, з ним цікаво».

На нашу думку, виявлені результати дослідження чітко вказують на гендерну стереотипізованість свідомості студентської молоді, що стосується уявлень про образ «ідеальної» дружини та «ідеального» чоловіка.

Література

1. Крупник І. Р. Особливості уявлень дітей трудових мігрантів про майбутнє сімейне життя : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Херсонський державний університет. Херсон, 2015. 222 с.

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ПСИХОАНАЛІТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Євген НЕЛІН

ГО «Школа соціального успіху»,

ievgen.nelin@i.ua

Реформування української системи освіти відповідно до європейських стандартів, одним із яких є врахування гендерного підходу в освітній практиці, спонукає нас до розкриття фундаментальних принципів теорії психоаналітичної педагогіки, в основу якої, з-поміж іншого, покладені ідеї статевого виховання. Загальновідомо, що ключові тези гендерної освіти від початку були витвором психоаналітичної педагогіки, основи якої заклав З. Фрейд і його послідовники.

Мета нашої розвідки – окреслити передумови виникнення гендерного підходу в освіті.

Беззаперечно, що виникнення психоаналізу на межі XIX–XX ст. змінило науковий світогляд. Якщо до цього епоха Відродження проходила під знаком гуманістичних ідей і знаменувала появу гармонійно розвиненої особистості, яка в рівній мірі була фізично, інтелектуально і морально зрілою, то погляди вчених і митців Нового часу, трансформуючись від пізнання навколишнього світу у пізнання людини як суб'єкта буття, розкрили її недовершеність, слабкість і вразливість. Таке відношення до людини було спричинене переважно завдяки зростаючому впливу теоретичних положень психоаналізу на філософію, культурологію, соціологію та інші гуманітарні науки.

На тлі досліджень позасвідомої сфери психіки людини, З. Фрейд та його послідовники підняли проблему формування особистості дитини. Зокрема З. Фрейд звернув увагу на важливість внутрішніх потягів і вплив сексуальних драйвів на формування характеру. Один із перших послідовників З. Фрейда – А. Адлер – ввів

у науковий обіг поняття «дефективна дитина». Під час першого Міжнародного психоаналітичного конгресу (1908 р.) відбувся виступ Ш. Ференці на тему «Психоаналіз і педагогіка», в якому він піддав критиці моралізаторське виховання [5]. Відомі педагоги (З. Бернфельд, Б. Беттельхайм, Г. Лейн, О. Нілл) організували роботу авторських шкіл з урахуванням ідей психоаналітичної педагогіки, закладених насамперед А. Фрейд і М. Кляйн. При цьому А. Фрейд розвивала свою концепцію захисних механізмів психіки і теорію Его-психології під впливом ідей вільного виховання М. Монтесорі [3, с. 86].

В Україні проблема становлення сексуального виховання була розкрита В. Кравцем, який встановив періодизацію розвитку сексуальної педагогіки та описав основні напрямки досліджень сексуальної соціалізації школярів. Вчений зазначив, що у 20–30-х рр. ХХ ст. теоретичну основу для експериментів педагогів-новаторів становили два методологічних підходи – традиційний і психоаналітичний. Перший, підтримуваний П. Блонським, розглядав статеве виховання як частковий варіант морального виховання, тоді як другий утверджував сексуальність як самоцінність і прагнув сформулювати позитивне ставлення до сексуальності [1, с. 259]. Радянський дослідник В. Рижков у праці «Психоаналіз як система виховання» писав, що у питаннях статевого виховання психоаналіз завжди був на стороні прогресивної педагогіки. Поставши спочатку як мистецтво лікування, психоаналіз пред'явив до лікаря вимогу бути педагогом, тоді як завдання по запобіганню неврозів переклав на вихователів [4, с. 217].

Стрімкий розвиток психоаналізу у першій третині ХХ століття змінився етапом занепаду і заборон. Особливо сильне гоніння теорії З. Фрейда спостерігалось у найбільш лояльних до психоаналізу країнах (Австрія, Італія, Німеччина, СРСР), що призвело у підсумку до масових міграцій психоаналітиків, передусім до розвинених англomовних країн (Великобританія, США). І якщо у Німеччині та Італії гоніння психоаналізу були спричинені діяльністю націонал-соціалістів і фашистів, які прагнули знищити усі «єврейські науки», то психоаналіз у СРСР, який тривалий час підтримувався А. Луначарським, Н. Крупською і Л. Троцьким, названий «лівацькою» (меншовистською) наукою, яку після опублікування постанови ЦК ВКП(б) «Про педологічні перекирчування в системі Наркомосу» (1936 р.) було заборонено разом з педологією і психотехнікою [7, с. 100].

Із завершенням Другої світової війни у найбільш розвинених країнах розпочався період відродження і піднесення ідей психоаналітичної педагогіки. Друга половина ХХ століття позначилась появою психоаналітико-педагогічних курсів для батьків і вчителів, програм з психоаналітичної педагогіки у вищих школах Австрії та Німеччини, поширення національних асоціацій та інститутів психоаналізу. Новим центром розвитку психоаналізу стали США, де великою популярністю користувалися ідеї Его-психології. Зокрема послідовник А. Фрейд – Е. Еріксон розробив психосоціальну теорію, в основу якої поклав епігенетичний підхід. Е. Еріксон був першим психоаналітиком, який розпочав систематично вживати термін «ідентичність». У праці «Проблема ідентичності» (1956 р.) він описав проблему розвитку «ідентичності Я» як точку кристалізації постійних

конфліктів між розвитком потягів особистості і вимогами зовнішнього світу. Згідно з його поглядами, формування ідентичності ґрунтувалося на постійному сприйнятті людиною себе як особистості та одночасному сприйнятті своєї унікальності зовнішнім світом [2, с. 346]. На цей же час припадає зародження гендерного підходу в освіті, засновником якого є американський психіатр, член Американської психоаналітичної асоціації Р. Столлер, котрий у праці «Стать і гендер» (1968 р.) вперше ввів термін «гендер» і розпочав дослідження гендерної ідентичності. Таким чином, Р. Столлер доповнив теорію Е. Еріксона про формування ідентичності людини, тоді як концепція гендерної освіти поступово почала відокремлюватися від концепції психоаналітичної педагогіки.

Література

1. Кравець В. Історія становлення сексуальної педагогіки в Україні. *Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Сер. Історія, міжнародні відносини*. 2016. Вип. 17. С. 254–265.
2. Майстерманн-Зеєгер Э. Вклад психоанализа в социальную психологию. *Энциклопедия глубинной психологии*. Москва: Когито-Центр, МГМ, 2001. Т. II. Новые направления в психоанализе. С. 326–371.
3. Нелін Є. Розвиток ідей психоаналітичної педагогіки в науково-практичній діяльності Анни Фрейд. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 4 (100). С. 85–88.
4. Рьжков В. Психоанализ как система воспитания. *Путь просвещения*. 1922. № 6. С. 196–218.
5. Ференци Ш. Психоанализ и педагогика. *Собрание научных трудов: в 2 т.* Ижевск: ERGO, 2013. Т. 1. С. 57–70.
6. Хомуленко Т. Б. До історії проблеми застосування психоаналізу в педагогіці. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2011. Вип. 41. С. 236–241.
7. Nelin Ie. Lo sviluppo delle idee della pedagogia psicoanalitica nell'Unione Sovietica (1908–1936). *SPES – Rivista on-line della Società di Politica, Educazione e Storia, Suppl. di "Ricerche Pedagogiche"*. 2019. No. 10. P. 93–102.

СТАТЕВОРОЛЬОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСВОЄННЯ ГЕНДЕРНОЇ РОЛІ

Ірина НОРКІНА

Український католицький університет,

norkinaira@gmail.com

Статоворольова соціалізація потребує засвоєння індивідом гендерних ролей, тобто навчання способам поведінки, які відповідали б тому, як повинні поводитись жінка і чоловік у певному соціальному середовищі. Поняття «гендерна роль» виступає ланкою зв'язку між особистістю та соціумом, виражає перехід від культури суспільства до структури особистісних рис. Поняття гендерної ролі ввів Дж. Мід, визначивши її як спосіб поведінки людей, що відповідає нормам у системі міжособистісних взаємин, який залежить від їхніх позицій у суспільстві. В основі гендерної ролі є диференціація діяльності, статоворольовий розподіл праці, що має природні основи, які визначаються функціями відтворення роду і виховання дітей.